

Íme, az első

Hogyan lehetséges a filozófia nyelvén és hagyományvilágán keresztül megközelíteni egy olyan eseményt, ami korábban soha nem történt és amelyet ma korszakos jelentőségűként tartunk számon? Mi késztet ma egy filozófust arra, hogy a Holdra szállást állítsa érdeklődése középpontjába?

A technológiai képzelőerő minden csúcsteljesítménye csodálattal tölti el korunk emberét, a filozófiai gondolkodás pedig rendszerint érzékenyen reagál az elért eredményekre, a bekövetkezett változásokra. Míg az atomhasadás élménye, a nukleáris forradalom, különösen az atompusztulás ténye és további lehetséges víziója évtizedeken át lekötötte a filozófusok figyelmét, addig a Holdra szállást a filozófiai szeizmográf nem regisztrálta, ez az esemény nem került a kortárs filozófiai gondolkodás látókörébe.

Mondhatnánk: akkor még nem volt hozzá megfelelő távlatunk, az eseményt nem lehetett árnyaltan megítélni addig, amíg időben túl közel volt, és a politikai pesztízis is markában tartotta. Állíthatnánk azt is, hogy a Holdra szállást eleve történelmünkön, világunkon kívüli, bennünket nem érintő eseményként érzékeltük. Hihetnénk a saját kora érzékeny szemlélőjeként ismert Federico Fellini 1969-ben papírra vetett magyarázatának is, aki szerint a párizsi május, a generációs forradalom, az életformaváltozás a nyugati világban jelentőségét tekintve minden más eseményt elhomályosított: „[...] a legfontosabb ma a fiatalok forradalma, sokkal fontosabb, mint az első lépések a Holdon. Egyetértek Sartre-ral, aki azt mondja, hogy történelmünk legnagyobb eseménye a '68-as májusi párizsi diákmozgalom.”¹ Mindazonáltal nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy korunkban a dolgok színéről és visszajáról (ha tetszik, hasznáról és káráról) történő gondolkodás és tetteink ritmusa meglehetősen eltér egymástól.

Vannak képek, amelyek bevésődnek mindannyiunk emlékezetébe. A Holdon az első emberi lépéseket megörökítő, színpompás fotó az, amelynek a 20. században a legtöbb figyelmet sikerült felkeltenie önmaga iránt, s ma is igézetében tart bennünket. Bizonyára ugyanezt mondhatjuk el a népszerűvé vált első szavakról, az önálló életre kelt első üzenetről is: „That's one small step for a man but giant leap for mankind.” („Kis lépés az embernek, de óriási ugrás az emberiségnek.”) Neil Armstrong 1969. július 21-én elhangzott, aforizmává vált kijelentése annyira megragadt bennünk, hogy az üzenet tartalmát, igazságértékét eddig nem is értelmeztük. Mindazonáltal, el kell töprengenünk azon, hogy minek a hírnöke is a Holdon partraszálló ember? Csakugyan új perspektívát nyitott egy üres, élet nélküli égitesten való horgonyvetés? Mit tud nyújtani az ember számára a Hold a Holdon? Mire alkalmas számunkra ennek a poros égitestnek a felszíne, lehetséges-e ott emberi léptékű életet élni? Az égen járó ember történetében lendületet vagy megtorpanást jelent a Holdra lépés?

A számos felmerülő kérdés közül két probléma kínálkozik alapos körüljárásra. Egyrészt: mi az, ami egyedivé avatja ezt a mítoszok, ellenérzések és kételyek által kísért eseményt? Másrészt: mi az oka annak, hogy a Holdra szállást kísérő fanfárok mára teljesen elnémultak? Jelen írásunkban a két kiemelt kérdés közül az első nyomába eredünk.

Az emberben a legősibb koroktól kezdve szüntelenül munkál az a vágy, hogy a spirituális felemelkedés mellett ténylegesen is elszakadhasson a Földtől, szabadon szárnyalhasson egyre magasabbra és messzebbre. Az ember története során az utóbbi két évszázadban már nem csak szárnyakkal kísérletezik, túllép az „ikaroszi” ábrándon: 1783-ban felszáll a hőléggalonnal, 1852-ben a propelleres léghajóval, 1903-tól a repülőgépes (motoros, légcsavaros) repülés is megadatik számára. Miközben az európai égboltot „repülő szivarok” népesítik be, a repülés kalandjába szerelmesedett 20. századi ember még látványosabb és nagyszabásúbb célokat tűzött maga elé. A rakétakutatás atyjaként ismert matematikus, Konsztantyin Eduardovics Ciolkovszkij (1857-1935) olyan utat nyitott meg, aminek nem látszik a vége. Ezt ő maga is világosan látta, ahogyan erről az általa megfogalmazott kérdés is árulkodik: „A Föld

az emberiség bölcsője, de lehet-e örökké bölcsőben élni?” A sugárhajtómű, a folyékony hajtóanyagú rakéták tervének kidolgozása (és gyakorlati megvalósulása, 1926) nyomán az űrutazás és -kutatás színpadán felgördül a függöny.

Az antik görög szerző, Lukianosz Vera Historiájában még egy szélviharra „bizza” hajójának eljuttatását a Holdra, a reneszánsz korától azonban belénk fészkelte magát a gondolat, képesek vagyunk olyan technikai csodát kitalálni, amellyel saját elhatározásunkból Holdutazást tehetünk. Az űrutazások azonban csak az 1960-as években – ahogyan a történetírás emlegeti, a „nagy évtizedben” – valósulnak meg, akkor azonban minden viharos gyorsasággal történik: az ember az első szputnyik fellövése után szinte egyetlen évtized leforgása alatt kilép a Föld gravitációs teréből, majd elhagyja az űrkabint és egy másik égitesten sétál. Kezdetét veszi az űrvetélkedés, amelynek elsődleges célja elsőnek lenni, az úttörők közé tartozni. Az első mindig történelmet ír, hírnévre tesz szert, követendő eszménynek számít, kiemelkedik az időmúlás folyamatából, megőrződik az emlékezet törékeny lapjain. Az első annak a bennünk élő modern elképzelésnek az útjelzői, miszerint az élet mindannyiunkat korlátlan lehetőségekkel, a heroikus élet ígéretével kecsegtet. Az Északi-sarkra elsőként eljutó Peary (1909), a Déli-sarkot elsőként elérő Amundsen (1911), a Földünk legmagasabb csúcsára, a Mount Everestre elsőként felérő Hillary (1953), a világűrbe elsőként eljutó Gagarin (1961), a Holdra elsőként lépő Armstrong (1969) a hősi álmot váltotta valóra. Tudjuk, a hőstettek után a második már nem ragyog, a második már a feledés tavába merül. S a többi mind második. „A No.1 űrhajósnak, Jurij Gagarinnak boldog életet szántak. Áldott mosolyával – mely szélesebb volt, mint az amerikai elnököké – örök szimbólummá vált, még életében isteneknek kijáró tisztelet övezte. Igazából a nevét kisbetűvel kellett volna írni, hiszen rég fogalommá vált. Még hozzá nem olyan konkrét fogalommá, amilyenként Mozart vonult be a történelembe, az alkotás szimbólumaként, vagy Newton zseniként, Hitler szörnyetegként, Machiavelli az ármány, Kolumbusz a kutatás és a felfedezés jelképeként. Gagarin nevéhez valami meghatározhatatlan és felsőfokú tartozik. Jevtusenko azt írhatta Bobrovról, hogy a »jégkorong Gagarinja Oroszthonban«, és bár ezt a képet nem lehet megmagyarázni, mégis érthető. Egyszerűen valami általános kiváltságot jelent.”²

Az '50-es évek végén a szovjetek bocsátották fel az első műholdat (Szputnyik), az első Holdkutató űrszondát (Lunyik), ők küldték az első férfit (Gagarin, 1961.) és az első nőt (Tyereskova, 1963.) a világűrbe, ők tették az első űrsétát (Leonov, 1965.).

A Hold-kutatás hőskora is a mindenáron elsőnek lenni kalandos vágyát tükrözi. A Hold – ami egyébként az égitestek rangsorában örökös második –, szinte karnyújtásnyira van tőlünk, a Földtől „mindössze” 385 ezer kilométer az átlagtávolsága. A viszonylag rövid bolygóközi távolság révén a Hold jelenthette az első lépcsőfokot a világűr meghódításához vezető úton. A történettudomány feljegyezte lapjaira, hogy a Hold ostroma versengő hatalmi tömbök hidegháborús díszletei között zajlott. A II. világháborút követő években a hadviselés módja, szerkezete, a katonai stratégia gyökeresen átalakult, és az űrvetélkedésben mutatkozott meg, hogy a két nagyhatalom közti viszonylagos erőegyensúly mérlegét melyikük tudja a maga javára billenteni. A Hold-versenyt tehát nem tekinthetjük egy hagyományos értelemben vett versenyfutásnak, amelyben mindössze annak kellett eldőlnie, hogy a kommunizmus felsőbbrendűségét hirdető sarló-kalapácsos vagy a piacgazdaságot és a politikai pluralizmust jelképező csillagsávos zászló fog „lobogni” égi szomszédunk felszínén. A hidegháborús időszakban a nagyhatalmak ebben a versengésben tudták demonstrálni erejüket, a párviadal a technológiai potenciálban rejlő hatalmi fölény kifejezésére szolgált. A nagyhatalmi rivalizálás igazi tétje a katonai-hadászati előny szerzés volt, a politikai taktikák és játszmák háttérében egyfajta militarista gondolkodás, a valóságos háborúra való készülék logikája húzódozott meg.

A hidegháború verbális küzdelmei közepette a világűrrend kialakítására is törekvő űrvetélkedők élénk figyelemmel kísérték egymás tevékenységét. Gagarin űrutazására reagálva, 1961 májusában az ifjú Kennedy elnök bátor és becsvágyó jövendölése a közeli jövőre irányította a figyelmet: bejelentette, hogy még az 1960-as években ember lép a Holdra. A holdinvázióra a nagyhatalmak csillagászati összeget költöttek. Az emberi tragédiákat sem nélkülöző Hold-verseny felforrósodott hangulatában, a csábító tudományos lehetőségek reményében a robotszondák először Hold körüli pályáról végeztek kutatást, majd leszálltak a Hold felszínére is. A Hold felé irányuló űrszondákat, űrrakétákat néhány éven belül az ember is követte, 1969. július 21-én a holdporban kirajzolódott Neil Armstrong lábnyoma.

Modernek vagyunk, mindenünk a kételkedés: gyakran a saját szemünknek sem hiszünk, sőt, előfordulhat, hogy már a saját létezésünk valóságában sem vagyunk bizonyosak. „Az összes tudomány igazolja – hangsúlyozza Paul Virilio –, hogy ami »van«, az nincs”,³ tévhitük sűrű erdejében élünk, tehát semmi nem az, aminek látszik, semmi nem önmaga. Azon túl, hogy elismerjük, minden új tudás új gyanakvást is hoz magával, korunkat jellemző módon meghatározza a gyanakvó attitűd, a túlzásba vitt szkeptikus fellépés. Bizonyos események pedig, így a Holdra szállás is, annyira valószínűtlennek tűnnek, hogy szinte kínálkoznak a hitetlenkedésre, a szenzációs leleplezésre: „Nem volt (nem is lesz) Holdutazás!”. Ez nem az elbizonytalanodás, hanem a radikális szkepticizmus, az egyértelmű tagadás álláspontja. A hevesebb vérmérsékletű Holdra szállás-tagadók pedig nemcsak szemfényvesztésnek tartják az eseményt, de készek akár öltre is menni állításuk bizonyításáért. Miként Holdra lépő társaik is: harminchárom év elteltével, az első Hold-misszió veteránja, a 72 éves Edwin Aldrin hajlott kora ellenére ökölharcot vívott (itt, a Földön) a történet megerősítéséért.

A látszat valóságként való elfogadását szemünkre vető szkeptikusok éppen a látvány elemzésével vonják kétségbe az esemény valóságosságát, a „Hold-filmet” a hollywoodi varázslók produkciójának, Stanley Kubrick alkotásának tulajdonítják, aki Nixon elnök megrendelésére egy stúdióban forgatta.⁴ Még mielőtt azonban teret engednénk fantáziánk szárnyalásának a „hamisítványok” sorra vételekor, le kell szögeznünk, hogy a Holdra szállás akkor is valóságosan megtörténhetett, ha az eseményt bemutató felvételek műteremben, stúdióban születtek. A kép mesterségesen történő előállítás, azaz egy másik kép létrehozása nem jelenti az esemény képtelenségét, lehetetlenségét.

Semmi kétség, a Holdra szállást tagadók és a tagadók tagadói közötti küzdelem vérre megy, ekkor már szóba sem jöhet, hogy magyarázatképpen sejtéseinkre, intuíciónkra hagyatkozhatnánk. Ahhoz, hogy bebizonyítsuk, hogy az ember valóban megvetette lábát a Nyugalom tengerén, nem elég azt mondanunk, hogy tudjuk, azt is meggyőzően fel kell mutatnunk, hogy honnan tudjuk azt, amit tudunk.

Már az esemény hallatán izgalom és feszültség lesz úrrá rajtunk, ám az adott esetben mégsem bizonyul teljesen meggyőzőnek, ha Michel Foucault (eredetileg a szexualitásról szóló) mérlegelésre méltó gondolatmenetét parafrázáljuk, mondván: már maga a Holdra szállásról folyó diskurzus konstituálja magát a Holdra szállást. Beszélünk és írunk róla, ám a szó mindig szerényebb élményforrás, mint a kép. Semmilyen szó nem ér fel a látvány erejével. Az eseményt nem bízták a szövegképződés tétova vagy önkényes mechanizmusaira. A „nagy évtized” másik technikai vívmányának, a földrajzi teret összeszuszogító elektronikai tér, a világméretű műholdas kommunikáció létrejöttének köszönhetően a televíziók élő adásban közvetítették a nagy ugrást jelentő kis lépést, a történelmi pillanatot. A Holdra lépő ember a meglátás, a képi megidézés révén itt a Földön rabul ejtett szívet-elmét. A világ egyidejűleg lett részese a Holdra szállásnak, az élő közvetítés révén az esemény meghatározódott: néhány ember élménye így minden ember élményévé tágult. Ebben az értelemben nem túlzás azt állítanunk, hogy az első holdlátogatókkal együtt az egész emberiség megérkezett a Holdra.

Az Apollo-repüléseket megkoronázó esemény a kor embere számára önéletrajzi vonatkozásúnak is tekinthető, hiszen ha akarjuk, ha nem, közünk van hozzá. Nem velünk esett meg, de azért, hogy a képernyőre került, végignézhettük, megilletődött csodálattal bámulhattuk, érintetteké váltunk, mi is részt vettünk benne. „A Nyugalom tengere (latin nevén Mare Tranquillitatis) volt az a hely, ahol először lépett ember a Holdra. E nyári nap, 1969 júliusa, azért emlékezetes számomra – idézi fel a látottakat egy kortárs földlakó –, mert ez volt az első »világtörténelmi esemény« az életemben, amelynek szemtanúja voltam (amennyiben persze egy kilométerek százazezreit át mediatizált látványról ez egyáltalán elmondható), és amelynek a jelentőségét megértettem.”⁵ A modern ember kalandvágyát kifejező Holdra szállás tehát a mi történelmünk, önmagunk története, velünk egy lényegű, ebben az értelemben a Holdra szállás mi magunk vagyunk. És ha idővel a Hold-expedíció történéseire filmszerű folyamatában már nem is emlékszünk vissza, az egyes képkockák, a kimerevített pillanatok kitörölhetetlenül megmaradnak és előtörnek emlékezetünkben.

A televízió a legmegfelelőbb optika ahhoz, hogy mindenki meglássa azt, ami tényleg van. A Holdra szállás hitelessé tétele a televízióon keresztül történt, éppen azért, hogy élő adásban sugározták. És az a képsor, ami élő, amit a valós időben sugároznak, az igaz is, mintegy bizonyítéka annak, hogy megtörtént.⁶ Még akkor is, ha mégse.

Az amerikaiak Hold-expedíciója tehát látványosnak és lenyűgözőnek bizonyult, mintha direkt a tévénezők számára megkoreografált esemény lett volna. Feloldódott a hagyományosan létező térbeli és időbeli dimenziók mélysége, megvalósult a földrajzi térben távollévő jelenvalóvá válása: a képek az időkoordinátákkal dacolva, a történésekkel lényegében egyidőben érkeztek meg a képernyőkre. Az azonnali közvetítés, a közvetlenül sugárzott kép révén az események a valós időben zajlottak, így igaziként, valóságosként érzékeltünk és értelmeztünk minden mozzanatot: ami képként jelenik meg előttünk, az meggyőző és bizonyító erővel bír, tehát igaz is. A kép által ismerjük el az esemény valóságát. A (technikai) képek mindenhatóságába vetett hitünk gyökerei tehát, jelképesen szólva, a Hold sziklás talajába kapaszkodnak. „Az elektronikus kép [...] nem egyszerűen új, rendkívül hatékony médium a valóság közvetítésére, nem pusztán eszköz, amellyel bizonyos politikai, gazdasági, didaktikai vagy kulturális célkitűzések újszerűen és nagyobb hatásfokkal érhetők el, mint régen, hanem maga a legfőbb valóság. A Holdra szállás közvetítése a Holdról egyenes adásban nem pusztán technikai csoda volt, amely – a felvilágosodás korának szellemében – az Ember nagyságát, a Haladást és – a romantika korának szellemében – a Nemzet – az amerikai nemzet és egyben a nyugati civilizáció – dicsőségét szimbolizálta (nota bene: az oroszokkal, a keleti civilizációval szemben!), hanem az új médiauniverzum, a Szimulakrum születésének pillanata is. Mert nem csupán azt jelentette, hogy a Holdra szállást közvetítve hírt adnak egy – az egész emberiség tudatvilágát megrendítő – fantasztikus eseményről, hanem azt is, hogy a Holdra szállás csakis így – elektronikus kép által – történhetett meg, így válhatott teljes egészében valóságos eseménnyé. Ha nem került volna képbe, ha csupán elbeszélés, hallomás, tudósítás útján közvetítették volna megtörténtét, akkor valóságosságán esett volna csorba. Még tovább: a Holdra szállás egyidejűleg sugárzott, rögzített, visszajátszható technikai képe a valóság azonosításának szolgálatában állt. [...] A technikai médiumok révén rögzített vagy rögzült tapasztalati világ nyommá válik, méghozzá olyan nyommá, amely nemcsak kimondott és leírt szavak, de maga e világ ellen is tanúskodik, ha kell.”⁷

A kételkedés megnyitott tárnái sorra beomlanak a képek megléte előtt. Láttuk! Az, hogy a Holdra szállás megtörtént, ettől kezdve soha nem szorul felülvizsgálatra, a kétségbevonhatatlan történések között tartjuk számon. A Holdra szállás nincs kitéve a történelmi megállapítások vagy a természettudományos törvények vonatkozásában korunkban megszokottá vált megsemmisítő fellépéseknek abban az értelemben, ahogyan a porig rombolt Karthagóról kiderült, hogy soha nem sózták be, miként nyilvánvalóvá vált, hogy az 5. század közepén elhunyt hun uralkodó, Attila sírja a Tisza medrében nem több intellektuális képzelgésnél,⁸ vagy ahogyan a geocentrikus szemlélet Kopernikusz vizsgálódásai nyomán vereséget szenvedett. A Holdra szállás eseménye értelmezésekkel, értékelésekkel tetszőlegesen feltölthető, de maga az esemény ténye, éppen azáltal, hogy képünk van róla, és éppen úgy, amilyen a képünk, mindig igaz és cáfolhatatlan marad. A kép megörökíti, eloldja az eseményt időbeliségétől, lebegtetni az idő mélysége fölött. Az időtlenségbe átemelt történés pedig már nem jelent tudományos kihívást. A Holdra szállás mint probléma ezáltal, ha nyugvópontra nem is jut, de mindenképpen elveszíti érdekességét, s okafogyottá válik, hogy a torokhangot vagy az ökölcsapást, mint az érvelés egy-egy sajátos módját alkalmazzák azokkal szemben, akik kétségbe vonják az esemény tényét.

* * *

Ha kozmikus csoda nem is történt a 16-17. század folyamán, de a Nikolausz Kopernikusz (1473-1543), Galileo Galilei (1564-1642) és Johannes Kepler (1571-1630) nézetei által kirobbantott filozófiai-világszemléleti forradalmat értékelve joggal állíthatjuk, hogy „többé-kevésbé száz év alatt az európai ember agya drámaiabb és komolyabb következményekkel járó változásokon ment át, mintha harmadik szeme és még egy végtagja nőtt volna”.⁹ Az égiteketek szabad szemmel vizsgáló embert Galilei (1564-1642) találékonysága nyomán felváltotta a csillagos eget lencsés és tükrös távcsövekkel szemlélő ember. 1610-ben, amikor a földközeli világúrt fürkésző Galilei távcsövét az égboltra irányította, vizsgálódásai Földünk természetes kísérőjéről vallott elképzeléseinket is megváltoztatták. A Hold távcsöves felderítése során kiderült, hogy az addig szabad szemmel tükörsimának és kereknek látott Hold felszínét számtalan kráter és árok tagolja, Galilei a sötétebb, bazaltos felszíni alakzatokat tengereknek vélte és nevezte el, s a tenger-elnevezés máig sem változott, jóllehet bennük nyoma sincs a víznek. A Hold körülrepülése

révén a Földről sohasem látható túloldala láthatóvá, fényképezhetővé vált. A holdrepülésekkor készült fotókon soha nem látott részletességgel rajzolódnak ki a holdbéli táj rideg geológiai képződményei. A Holdra szálláskor az ember személyesen is megtapasztalta, hogy a Holdat vastag porréteg borítja, nincs légköre, nincs számottevő időjárási tevékenység, jelentős a hőmérsékletingadozás és csekély, egyetlen gravitáció hat az égitesten. Ám az ember Holdra lépésével, majd az ezt követő rövid Hold-látogatásokkal nem vezett oda a Hold varázsa, nem tűntek el a Hold körül képződött régi mítoszok, hiedelmek és babonák, hanem újabbak társultak a már meglévőkhöz.

Mi maradna a Holdból, ha az összes mitológiai öltözékéből kivetkőztetnénk, ha sokrétegű vallási-kulturális ruházatától megszabadítanánk az éjszakai eget ezüstös pompával uraló tüneményt? Ezt a távolinak tetsző, valaha istennők által megszemélyesített, sejtelmes, égi közettömböt a Holdra lépéssel egy „technológiai kontinenssé” avattuk, s a tudományos értelmezések mellett elkezdődött egy modern, világméretű mitológia kibontakozása. Jóllehet, már van képünk arról a feléről is, amelyet soha nem fordít felénk, a Holdhoz és önmagunkhoz való viszonyunk azonban mitsem változott. „Ahogy a Hold is csak sápadt, égi hátát mutatja felém, hasonlóképpen az »én«-em is egy – megismerés előtt elhaladó – köpenybe burkolózó utazó, aki szöveggel takart hátát engedni csak látni.”¹⁰ A Hold ezek után is megmarad vitrinbe rakott porcelánként, amibe innen, a Földről csodálattal gyönyörködhetünk.

Jegyzetek

¹ Federico Fellini: *Játszani, mint a gyermek*. Budapest, Háttér Kiadó, 2003., 93-94..o.

² Pjotr Vajl – Alekszandr Genisz: *Az utópia alapja*. In: *Café Babel* 1999/4., 62-63.o. Az 1988-ban született esszé szerzői 1977 óta az Amerikai Egyesült Államokban élők, rigai származású emigránsok. 60-ije. *Mir szovjetszkovo cseloveka (A 60-as évek. A szovjet ember világa)* című könyvükben az említett évtized határpontjaiként az 1961-es és az 1968-as évet jelölik meg.

³ Paul Virilio – Sylvère Lotringer: *Tiszta háború*. Budapest, Balassi Kiadó – BAE Tartóshullám, 1993., 116.o.

⁴ „Néhány kiragadott »bizonyíték«: az amerikai zászló lobogni látszik a nem létező Holdi légkörben, az egyik kövön pedig C betű olvasható (mint egy stúdiókelléken). A cáfolatok leírásánál most ne vizsgáljuk a politikai érveket, azt, hogy a Szovjetunió azonnal jelezte volna, hogy nem járt amerikai űrhajós a Holdon (lévén a szovjet követőantennák épp úgy vehették az adást, mint az amerikaiak). Nézzük inkább a tudományos érveket. A NASA soha nem titkolta, hogy több képet retusáltak. Ennek két oka is lehetett: az egyik, hogy több képen a köveket tudományos elemzés céljából megjelölték. Így kerülhetett C betű az egyik kódarabra. (Az eredeti képeken a betű hiányzik.) A zászlót sem a szél fújja: felül rúddal kimerevítették, majd úgy igazgatták, hogy lobogó zászló hatását keltse. (Ennek ellenére egyértelműen felismerhető a kimerevítés.) [...] S akiket mindez még nem győzött meg, az nézze meg a nyolcvanas években forgatott *Capricorn One (Földi űrutazás)* című filmet, amelyben az USA-nak nincs pénze a Mars-program finanszírozására, így leforgattatja azt – teljes titokban. Mai szemmel nézve azonban egyértelmű, hogy még akkor sem voltak meg a megfelelő stúdiókövetelmények egy ilyen „átveréshez”. Ha pedig a nyolcvanas években nem tudtak leforgatni egy – akkor már ismert környezetben játszódó – Marsra-szállást, hogy forgathatta le Kubrick az *Apollo-11* Holdra szállását?” – Horvai Ferenc: *A „Hold-átverés”*. In: *Népszabadság* 2004. január 24., 8.o.

⁵ Tillmann J. A.: *Távkeretek*. Budapest, Kijárat Kiadó, 1997., 5.o. (Kiemelés tőlem: K. Z.)

⁶ „Az élő adás offenzívája során minden »igaz« a szó eszköz értelmében, azaz műveleti, és az azonnali hatékonyság értelmében.” Paul Virilio: *Négyzetbe zárt horizont*. In: Paul Virilio: *Háború és televízió*. Budapest, Magus Design Stúdió Kft., 2003., 21.o.; „[...] igaznak hitetik el velünk azt, amit közvetlen adásban látunk.” Paul Virilio: *Vihar a sivatagban*. In: Paul Virilio: *Háború és televízió*. Budapest, Magus Design Stúdió Kft., 2003., 38.o.

⁷ Szilágyi Ákos: *Borisz Sztár és a sztárevicsek*. Budapest, Helikon Kiadó, 2000., 34-35.o.

⁸ Németh György ókortörténész *Karthágó és a só* című könyvében (Budapest, Korona Kiadó, 2002.) számos, történelmi tényé avanszált antik legendát említ. „Római katonák vonulnak Karthágó romjai

között, és szórják a sót. Nincs gyerek, akiben ne rögzülne ez a kép, noha Karthágót soha senki sem hintette be sóval, és egyetlen ókori forrás sem állítja ezt. Attila Tiszába való eltemetése szintén nem szerepel a forrásokban, sőt a 19. század közepéig senki nem is gondolta ezt.” (9.o.) Lásd még a neves olasz szemiotikaprofesszor, Umberto Eco szellemes irodalomtörténeti példáit: Umberto Eco: Sulla letteratura. Milano, Bompiani, 2002.

⁹ Arthur Koestler: A dinoszaurusz nyomában. In: Arthur Koestler: A jögi és a komisszár. Budapest, Osiris-Századvég, 1994., 74.o.

¹⁰ José Ortega y Gasset: Esztétikai tanulmány – előszó gyanánt (1914). In: José Ortega y Gasset: Elmélkedések Don Quijotéről. Korai esztétikai írások. Budapest, Nagyvilág Kiadó, 2002., 14.o.

Kerék Imre

Tenéked ez jutott

Juliámra hogy találék,
örömben így köszönék,
térdet fejet neki hajték,
kin ő csak elmosolyodék.

Balassi Bálint

Kár volt örülni vitéz uram,
ékes szavakat jóillatú
bokrétába kötni, sarkantyús
csizmája alá bókból szőnyeget
teríteni, régen hamvába-holt
szerelem szikráját éleszteni;
hajdani virradatig tartó
ölelések emléke már nem
lágýtja meg szikla-szívét, a gőg
átüt mosolya mázán, szeméből
gúny villámaint röpíti szívedbe,
kár volt előre örülni, kár,
ágyban vitézkedésre, kanca-
ügettető játékra jó valál,
de kinek drága morha, pénz elúszik
hamar kezéből: férjnek nem való,
jussa csak a víg Anna-Máriák,
citerás lányok éneke, csókja,
s kivetettség házból, hazából:
szerelem, vagyon tündéerkertje másnak
marad, tenéked ez jutott,
ez örömmel telt keserű pohár csak.

Kuti László: Hajó, mészkő, tizenkét különböző kő

Erdei pillanat

zöld mohacsend
 Krisztus könnyeket
 sír a tövisfa
 körötte parányi
 mécsvillanások
 szentjánosbogarak
 öreg tölgyfa gyökere borzong
 a fejsze kék
 villámaira gondol
 bükkök gót boltívei alól
 köd áldozati füstje
 kanyarog
 szomjú szél kortyol
 csillagos patanyomból
*szarvas szarván
 száll az idő*

Kerék Imre versei

Régi őszi este

A szurokfekete hasú
 rézkondérban szilvalekvár
 fortyogott, göndör párát
 eregetve a holdra.
 Csillagok szánkáztak a vén diófa
 harmattól síkos levelein.
 A pincelépcsőn
 erjedő must illata
 botorkált föl tántorogva
 s megindult át az udvaron.
 Begombolózott állig
 bolyhos-meleg
 harangzúgásba
 a templomtorony.